

Optegnelser fra Gundsølille.

Af Nilaus Pedersen, Gundsølille.

Det gamle Kort over Gundsølille, og hvorledes det er kommet i mit Eje. Det var det første Krigsaar 1914. I Præstegaarden i Aagerup havde Artilleriet deres Parkplads og Beholdning af Ammunition, og der var derfor Vagtmandskab i Præstegaarden, og det havde Tilhold i en Samlingsstue. I denne Samlingsstue sad ogsaa de Soldater, som var Haandværkere og var udtaget til at reparere de forskellige Ting. Vi havde blandt andre i Indkvartering en Konstabel, som var Skrædder; hans Navn var Knudsen, men hans Kælenavn ved Batteriet var Pariserskrædderen, han havde nemlig arbejdet flere Aar som Dameskrædder i Paris. Han sad og reparerede Officerernes og de Meniges Tøj, naar han ikke var til Øvelse. Der havde først paa Vinteren været Auktion i Præstegaarden, og Kakkelovnen, som havde staaet i Stuen, hvor Soldaterne sad, var taget ned, og der var derfor baade koldt og Træk i i Stuen. En af Knudsens Kammerater tog saa en Dag noget Papir, som de gik og traadte paa ude paa Gangen, og vilde stoppe det i Kakkelovnsrøret. Knudsen saa imidlertid, at der var et Kort imellem. Lad mig se det Kort, sagde han til Kammeraten, og saa opdagede han, at det var et gammelt Kort over Gundsølille. Om Aftenen, da han kom hjem, fortalte

Redaktionen af Aarbogen har anmodet Stednavneudvalgets Leder, Hr. Gunnar Knudsen, om i en Fodnote at forsyne Optegnelserne med en Oplysning om Navnet Gundsølille. Endvidere har Hr. Gunnar Knudsen vist Aarbogen den Imødekommenhed i en særskilt Afhandling at gennemgaa og forklare alle Gundsøllilles Stednavne. Denne Afhandling følger efter Nilaus Pedersens Optegnelser.

han mig, at han havde fundet et Kort over Gundsøllille, og spurgte mig, om jeg vilde have det, for ellers blev det tilintetgjort. Jeg var meget glad for Tilbudet, og paa den Maade kom det i mit Eje. Paa Kortet mangler noget, nemlig et Hjørne af Magistratens Gaards Jorder samt hele Jomfruklostrets Gaards Jorder. Jeg har haft Kortet inde paa Matrikelkontoret for at se, om der ikke fandtes en Genpart, men ved at efterse de gamle Kort viste det sig, at der ikke var noget tilsvarende, og at det var det ældste Kort over Gundsøllille. Det bærer Paaskrift om at „være fremlagt ved Mødet 21. Septbr. 1799“.

Gundsøllille før og ved Udskiftningen. Byen skal i Følge et gammelt Sagn have sit Navn efter den Sø, som findes der i Nærheden, imellem Kirkerup og Gundsømagle. Denne Sø skal i Oldtiden have heddet „Gudsø“, en hellig Sø, og deraf skulde saa Gundsøllille og Gundsømagle have faaet deres Navne. Gundsøllille, den lille By ved Gudsøen, og Gundsømagle, den store By ved Gudsøen; men om Sagnet taler sandt, tør jeg ikke indestaa for.*)

I Oldtiden har hele denne Lavning, som nu strækker sig fra ovennævnte Sø i sydvestlig Retning henimod Taagerup, sandsynligvis staaet under Vand, og da det nordvestlige Hjørne af Gundsøllille Jorder støder til denne Lavning, har der ikke været saa langt til Søen. Det er ogsaa rimeligt, at Gundsøllille har været Boplads længe før de andre Byer der omkring som ender paa rup.

Gundsøllille havde før Udskiftningen, der fandt Sted 1799, 11 Gaarde og 11 Huse, de laa alle omkring Gadekæret. Gaardene og Husene i Udkanten af Byen var forbundne med hverandre med Stengærder, og der var Led over alle Vejene. Naar der var blevet „givet Ævre“ om Efteraaret og Kvæget gik løs, drev Byhyrden om Aftenen Kvæget ind i Byen og lukkede Ledene. Han vidste saa, hvor han havde det om Morgen, og

*) Gundsøllille skrives 1157—82 Gudingessev minori (Latin), 1282 Gudingszø lille, 1308 Gudhænsyslillæ. Søen synes derfor oprindeligt at have heddet G u d i n g e s ø. G. K.

inde i Byen var der ogsaa Læ for Kreaturerne. Paa de fleste af Gaardene var der en „Korsstue“, det var en Stue paa to eller tre Fag, som var udbygget paa Siden af Stuehuset.

Gaardmændene i Byen dannede Bylavet og valgte en Oldermand; hos ham opbevaredes Byhornet. Naar der saa skulde forhandles om noget, „tudede han paa Gade“, som det hed. Samlingspladsen var som Regel ved Gadestenen. Gadestenen i Gundsøllille laa ud for Jens Mikael Petersens Hus, Matr. Nr. 23 a, paa den modsatte Side af Gaden. Jeg kan godt huske den; den blev vistnok fjernet sidst i Tredserne i forrige Aarhundrede. Ved Udskiftningen var alle Gaarde og Huse i Fæste. De 9 Gaarde og 9 Huse hørte til Domkirkens Gods, en Gaard hørte til Københavns Magistrat og en til Roskilde adelige Jomfrukloster, og saa var der to Gadehuse.

Hele Byens Jordtilliggende var før Udskiftningen paa det nærmeste 893 Tdr. 5 Skp. Land; men ved Udskiftningen blev der taget et Stykke Jord fra den vestlige Side udfor Matr. Nr. 5 og Matr. Nr. 6; det er de to Gaardes Jorder, som gaar længst ind imod Taagerup. Der staar paa det gamle Udstykningskort: „Udlagt ved denne Marks-Skels Ligning imellem Gundsøllille og Taagerup 33,645 □-Alen af Byens bedste Jord til Skolens Tarv.“

Til de 9 jordløse Huse paa Domkirkens Gods blev der henlagt 27 Tdr. 2¼ Skp. Land, ca. 3 Tdr. Land til hvert Hus. Den Jord, som Husmændene fik tildelt ude i Nyvang, var sandt og daarlig Jord, og saa laa den omtrent en Fjerdingvej fra Byen. To Huse fik anvist hver et Høvedes Græsning paa Magistratens Gaards Mark, men fik ingen Jord. De øvrige 863 Tdr. 7¾ Skp. Land fordeltes saa i Forhold til Størrelse og Antal Agre, hver Gaard havde i de forskellige Vange. Domkirken ejede alle de Gaarde, som laa i Syd, Vest og Nord i Byen.

Ved Udskiftningen blev der, efter hvad Udskiftningskortet viser, tillagt Domkirkens Gaarde følgende Tdr. Land: Matr. Nr. 1: 70 Tdr. 2 Skp.; Matr. Nr. 2: 75 Tdr. 5 Skp. (Vejen iberegnet); Nr. 3: 78 Tdr. 1¼ Skp.; Nr. 4: 80 Tdr. 5¾ Skp. (Vejen iberegnet); denne Gaard fik ingen Jord, som naaede til Byen; Nr. 5: 67 Tdr. 6 Skp. (Vejen iberegnet); Nr. 6: 64

Tdr. $5\frac{1}{2}$ Skp. (inclusive Vejen), men til denne Gaard hørte Haven og en større indhegnet Toft, som ikke er medtaget ved Opmaalingen; Nr. 7: 65 Tdr. $6\frac{1}{4}$ Skp. (inclusive Vejen til Kirkerup); Nr. 8: 76 Tdr. 7 Skp. (med Vej), fik ingen Jord, som naaede til Byen; Nr. 9: 86 Tdr. 5 Skp. (med Vej); Magistratens Gaard 146 Tdr. 4 Skp. (med Vej) og det adelige Jomfruklosters Gaard 51 Tdr. Land.

Ved Udskiftningen var der tre Gaarde, som ikke fik Jord op til Byen, men som skulde flyttes ud. Matr. Nr. 4 fik anvist Jord Vest for Byen. Denne Gaard laa i Byen paa den Plads, hvor nu Tømrer P. Villumsens Hus og tre andre Huse ligger. Matr. Nr. 8 skulde ogsaa flyttes ud; den fik Jord Nordøst for Byen. Den laa paa den Plads, som nu er imellem Holger Larsens Gaard og Vitus Andersens Hus, den var sammenbygget med Holger Larsens Gaard. Imellem Gaardene laa en Længe, som de hver havde det halve af, Jomfruklostrets Gaard fik Jord Sydøst for Byens Mark. Denne Gaard laa imellem nu Hans Henriksens og Jakob Nørhaves Gaard, Matr. Nr. 10. Der er nu Have, hvor den har ligget.

Det var et daarligt Bytte, disse tre Gaarde gjorde. Før Udskiftningen havde de dog haft Ager om Ager med de andre Gaarde i Byen og haft noget af den gode Jord med; nu var det Udmarken og den daarlige Jord, de fik tildelt. Det var derfor ikke saa underligt, at de drog dem i at flytte ud paa Marken. Efter hvad jeg har hørt „af gamle Folk“, blev Matr. Nr. 8 og Jomfruklostrets Gaard straks flyttet ud.

Paa Matr. Nr. 4, det var Ole Jensens Enkes Gaard, var der to gamle Søsken; de vilde ikke flytte Gaarden ud. De drev den inde fra Byen i nogle Aar, til 1808, saa kunde de vel ikke svare Udgifterne længere, for til den Tid maatte Domkirkens Gods overtage Gaarden. De gamle Søsken fik Lov til at bo i Stuehuset, saalænge de levede. Jorden blev saa stillet til Auktion; men der var ingen Købere til den, naar der var Landgilde paa den.

Den 26. Januar 1808 blev Jorden atter stillet til Auktion; den blev denne Gang ogsaa udbudt med Landgilde, som var 9 Tdr. 7 Skp. $2\frac{1}{4}$ Fdk., men der var ingen Køber til den paa disse Betingelser. Gaarden var takseret til 1800 Rigsdaler.

Straks efter, samme Dag, blev den udbudt uden Landgilde med Besætning, Inventar, og Gaardens Udlænger samt Sæd og Gødning og et Markhus. Stuehuset paa 19 Fag og Gaardspladsen forbeholdt Godset sig, men Køberen skulde rydde og jævne Pladsen. Af Gaardens 80 Tdr. Land var der i Følge Skødet kun 39 Tdr. 6 Skp. 2½ Alb. boniteret Jord, det øvrige af Markerne var Eng, Mose og Sumpe. Der var saaet af Vintersæd 3 Tdr. 1 Skp. Rug og 3 Skp. Hvede.

Jorden blev paa den endelige Auktion købt af fire Mænd, som delte den, ligeledes delte de Bygningerne og Besætningen, og saa byggede de to af dem ude paa Marken. Den samlede Købesum ved Auktionen var 2850 Rigsdaler. De fire Mænd, som købte Gaarden, var: Ole Carlsen, der købte 1 Td. Hartkorn, Ole Hansen, der fik 1 Td. Hartk., Nilaus Larsen, der købte 3 Tdr. 2 Skp. 1 Fdk. ½ Alb. Hartk., og Jens Christensen, der fik 3 Tdr. 2 Skp. 1 Fdk. ½ Alb. Hartkorn. Nilaus Larsen er min Farfader; efter ham havde min Fader, Peter Nilausen, Gaarden, som jeg nu, siden 1892, er Ejer af. Fra 1888 har min Hustru og jeg ejet ovennævnte Ole Carlsens Ejendom. Ole Carlsen var nemlig min Hustrus Farfader.

Gundsøllille havde før Udskiftningen, ligesom alle andre Byer, „Fællesdrift“, d. v. s. Ager om Ager skulde de pløje og saa paa en og samme Tid, hvilket var meget uheldigt. Nu, da hver Mand havde faaet sin Lod, var han selv mere Herre over, hvorledes han vilde dyrke sin Jord.

Vangene og Vangeskellene. Byens Jorder var før Udskiftningen delt i fire Vange, og deres Navne var: Byemark, Lille Mark, Aagerupsmark og Nyevang. Af Nyevang var næsten ikke noget dyrket; det meste af den er sandet Jord samt Eng og Mose. Disse Vange og Vangeskel laa paa følgende Steder: Ved det nuværende Skel, som gaar i sydvestlig Retning imellem Matr. Nr. 3, N. P. Nielsens og Matr. Nr. 2, Verner Andersens Marker oppe ved Byen, havde det gamle Vangeskel sit Udspring, det fulgte omtrent det nuværende Skel paa den halve Strækning, dog gik det et Par Gange lidt ud og ind, saa bøjede det af og gik mere i østlig Retning ind paa Verner Andersens Mark. Nede ved Aagerups Mark, omtrent paa Midten af Skellet imellem disse to Mænds Jorder, gik der et Van-

geskel i vestlig Retning over N. P. Nielsens Mark og Nord forbi Mads Rasmussens Sted, Matr. Nr. 14, og over hans Mark, det gik saa videre imellem Gundsøllille Mølle og Nilaus Pedersens Gaard, Matr. Nr. 13, og fortsatte over hans Mark til det endte ved Aaen, lidt Syd for den nuværende Bro, dette er det sydvestlige Hjørne af Byens Jorder. Denne Vang hedder „Nyevang“. Matr. Nr. 13 og 14 er udflyttet paa gammelt Matr. Nr. 4's Jorder.

Det nordre Vangeskel havde sit Udspring ved Byen paa Matr. Nr. 7, lidt Øst for det nordvestre Hjørne af Holger Larsens Have og fortsatte herfra i nordlig Retning over hans Mark ud over Giedemuld-Mosen, til det endte ved Kirkerups Mark. Denne Vang kaldes „Byemark“, og det er den Jord, som ligger Vest for Byen.

Et andet Vangeskel havde sit Udspring ved Byen paa Matr. Nr. 1, lige ved det nordøstlige Hjørne af denne Gaard. Det gik saa i østlig Retning ud over Magistratens Gaards Mark, i den Lavning, som findes paa den nordlige Side af denne Mark, til det endte ved Herringløse Mark. Den Vang, som ligger Nord for Byen og Nord for dette Vangeskel, hedder „Lille Mark“, og den Vang, som ligger Øst og Sydøst for Byen imellem det sidste og det først omtalte Vangeskel, hedder „Aagerups-Marken“.

Skov paa Gundsøllille Mark. Øst for Byen paa Matr. Nr. 8 findes et Stykke Jord, som hedder Lundestumper, og paa Magistratens Jord lidt derfra imod Syd er et Jordstykke, som kaldes for Lunderoyl. Da Lund er et gammelt Navn, som betyder Samling Træer, ser det ud til, at der før i Tiden har været Skov. Nu for Tiden er der ingen Skov derude, men jeg mener, de gamle Navne paa Jordstykkerne kunde tyde paa, at der en Gang i Tiden har været Skov her. I Lunderoyl laa en Dysse.

Den gamle Egestolpe i Gundsøllille. I forhenværende Smed Karl Olsens Udhus i Gundsøllille, findes en meget gammel Egestolpe. Den staar der, ligesom den er taget hjem fra Skoven, rund og kroget, uden nogen Tilhugning paa Siderne, men med en Mængde „Glam“ og Huller. Det taler for, at den har været brugt mange Gange i forskellige Huse; den staar paa

to „Syldsten“, da den nederste Ende i Tidens Løb er raadnet lidt efter lidt, saa der kun er et kort Stykke op til, hvor Løsholtet har siddet. Paa den Plads, hvor den nu staar, har den staaet i mangfoldige Aar. Hvor gammel den er, er ikke godt at afgøre; maaske den i sin Tid har vokset ude i Lunden i den Tid, da der var Skov paa Byens Marker.

Stolpen er senere nedtaget og opbevares nu paa min Gaard.

Hvorledes Vejene gik før Udskiftningen. Den nuværende Roskildevej laa ikke, hvor den nu ligger. Den havde sit Udspring „fra Gaden“ ved den nordre Side af nu Verner Andersens Gaard, Matr. Nr. 2, gik derefter over nu N. P. Nielsens Mark, Matr. Nr. 3, lige Syd for Bavne Mose, og omtrent i lige Retning til lidt Nord for nu Mads Rasmussens Ejendom, Matr. Nr. 14, over hans Mark, lidt nordligere end Vangeskellet, og fulgte dette. Herefter gik Vejen imellem Møllen og nu Nilaus Pedersens Gaard, Matr. Nr. 13, over hans Mark, til den endte ved Broen ved Valby Mark. Broen laa lidt mere vestlig end den nu ligger, ved Siden af et Vadested. Vejen til Taagerup gik paa samme Sted som den nu gaar, men da den kom et Stykke uden for den store Bakke, der paa Udskiftningskortet hedder Plovskan, gik der en Sidevej fra i lige Retning ind imod Taagerup. Den nuværende Vej fortsatte ud over Taagerup Mark.

Vejen til Kirkerup ligger paa samme Sted som den laa før Udskiftningen, ligeledes Vejen til Østrup.

Vejen til Aagerup laa ikke, hvor den nu ligger. Den havde sit Udspring fra det Stræde, som er imellem nu Jakob Nørhaves Gaard og Gaarden Matr. Nr. 1, den fortsatte fra dette Stræde og gik Øst paa ind over Marken paa Matr. Nr. 1 og Vest for Vandværkshøjen og i sydvestlig Retning over nu Nielsens Mark og ud over Verner Andersens Mark og stødte til Aagerup-Vejen i den anden Lavning Syd for Byen.

Fra samme Stræde gik der en Vej, „Københavnsvejen“, over Nørhaves Mark ud forbi nu Knud Knudsens Gaard. Den gik paa samme Sted, som den nu gaar.

Fra Københavnsvejen, lidt uden for Byen, gik der en anden Vej ud over Nørhaves Mark i mere østlig Retning og har for-

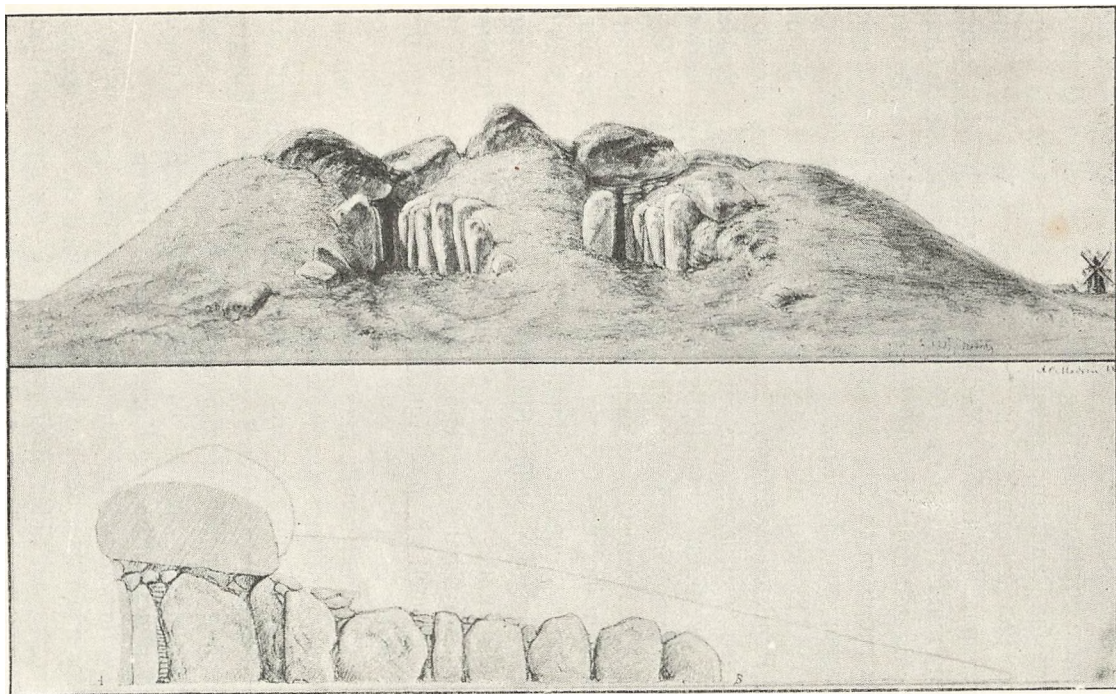
modentlig stødt til den Vej, som gaar imellem Herringløse og Hvedstrup.

Dysser og Kæmpehøje. I 1799 var der paa Gundsøllille Bys Marker 14 Dysser og 5 Kæmpehøje. Paa Matr. Nr. 3 to Dysser og en Høj; paa Matr. Nr. 4 tre Dysser og en Høj; paa Matr. Nr. 6 en Høj, „Drudehøj“; paa Matr. 7 en Dysse, Tranedysse; paa Matr. Nr. 8 to Dysser og en Høj og paa Matr. Nr. 9 en Dysse, Koedysse, og paa Magistratens Gaards Mark var der fem Dysser. En af disse Dysser hed Klingerdysse og en Høj havde Navnet Blodhøj. Det er muligt, at der har været endnu flere Dysser og Høje i Fortiden, som er ryddede eller nedpløjede. Alle disse Dysser og Høje vidner om stærk Bebyggelse i Oldtiden.

I 1925 var der kun fem Dysser og en Høj tilbage. De ligger paa følgende Steder: Paa N. P. Nielsens Mark, Matr. Nr. 3, findes Højen, der indeslutter den dobbelte Jættestue, paa samme Mark i Nærheden af Jættestuen findes en Dysse, paa Nilaus Pedersens Mark, gl. Matr. Nr. 4, nu Matr. Nr. 13, findes en stor Langdysse med fire Grave, paa Peder Pedersens Mark, gl. Matr. Nr. 4, nu Matr. Nr. 12, af Gaarden, som blev udstykket 1808, en Dysse og paa Jakob Nørhaves Mark findes to Langdysser, hvoraf den ene er fredet. Overliggeren paa Dyssen paa N. P. Nielsens Mark, Matr. Nr. 3, blev i Foraaret 1925 solgt til Fyen. Det var en sjælden stor og prægtig Sten; den staar nu i Kongebroskoven ved Middelfart som Mindesten for afdøde Folketingsmand Slengerik.

I Tredserne i forrige Aarhundrede blev der i Nærheden af Jættestuen fundet en Guldring. Den laa ca. 100 Alen lidt Nordøst for Jættestuen, og da der ca. 70 Alen i østlig Retning for denne har ligget en Bronzealderhøj, som er ryddet, kan det maaske antages, at Ringen stammer fra denne Begravelse. Ringen findes nu paa Nationalmusæet i København. Det var en Pige, som fandt den, da hun pillede Kartofler op; hun fik Ringens Guldvardi, der beløb sig til omtrent halvfjerdsindstyve Rigsdaler, udbetalt. Jættestuen blev i Midten af Halvfjerdsenerne i forrige Aarhundrede udgravet, men der fandtes ikke noget i den af Betydning. Den er fredet.

Langdyssen paa min Mark med de fire Grave, som oven-

Den fredlyste Dobbeltjæstestue ved Gundsølle.
(Matr. Nr. 3, nu Grd. N. P. Nielsen). Efter en farvelagt Tegning fra 1885 af A. P. Madsen i Nationalmuseets Arkiv.

for er omtalt, skal efter hvad gamle Folk har fortalt, have ligget i Fred til 1771. Paa det Tidspunkt blev Gerebro bygget ude ved Landevejen ved Stranden. Stenhuggerne søgte da efter gode og store Sten, som var egnet til dette Brug. De skal den Gang have borttaget Overliggeren paa den største af Gravene og nogle faa Randsten; ligeledes skal de have borttaget Overliggeren paa den mindste Grav og flækket et Stykke af Overliggeren paa den tredie. Med disse Indgreb har jeg kendt Dyssen i min Barndom, men Overliggeren paa den fjerde Grav var endnu helt urørt og midt for den sydlige Ende af Dyssen knejste endnu en ca. $3\frac{1}{2}$ Al. høj Randsten. I 1870 var der en Stenhugger, som slog Brosten til Roskilde, og han havde ogsaa faaet Tilladelse til at tage Sten fra Dyssen. Han tog de bedste Randsten og iblandt disse den høje Randsten. Han tog ogsaa den Overligger, som var beskadiget, og slog et Stykke af den Overligger, som tidligere ikke havde været berørt. Denne Overligger er 5 Alen lang og 1 Alen 6 Tom. tyk. I den største Grav i den sydlige Ende af Dyssen findes paa den nordre Sidesten ind mod Graven en Mængde skaalformede Fordybninger, de saakaldte Solmærker. Denne Sten er ca. 3 Alen 17 Tom. lang; den sydlige Sidesten ca. 4 Alen 12 Tom. lang.

Jeg kan mindes som Barn, at min Fætter Nilaus Frestrup, som var Kunstmaler og Tegner, var ude at tegne Dyssen af. Jeg har forhørt mig paa Kunstmuseet i København, om der skulde findes en Tegning af den, men der fandtes ikke nogen. Paa Museet kendte man godt hans Navn, men han var mest kendt som Tegner, oplyste man.

Da jeg som Dreng vogtede Kreaturer, har Graven med den delvis bevarede store Overligger ofte været et godt Tilflugtssted for mig og andre Hjorddrenge, naar de gale Tyre ude fra Taagerup Marker var efter os. Vi har ogsaa undertiden moret os med at stege Æbler og Kartoffler nede i Graven.

En Oldtidskværn. Der laa i sin Tid en Dyse, ca. 50 Alen Nord for min Have; den havde en Grav med en stor Overligger over, og ved Siden af Graven stod en stor gammel Hyld. Da Gundsøllille Mølle i 1861 blev bygget, blev Dyssen nedbrudt og Stenene anvendt til Grund for Møllen. Ca. 30 Alen Nordøst for denne Dyse har jeg og min Broder, da vi ryd-

dede Sten af Marken, fundet en Oldtidskværn tillige med tre runde Sten, som benyttedes til at knuse Kornet med; de tre Sten laa lige ved Siden af Kværnen, og de passer ogsaa til Kværnens Slid. Baade Kværnen og de tre Sten findes nu i min Have. Lidt Vest for denne Dysse har der været en Høj med en Grav i. Denne Høj er nedpløjet, men dens Grund hæver sig endnu over Jorden deromkring. For 32 Aar siden stødte jeg ved Pløjning paa en Mængde Sten af Størrelse som store Brosten. De laa, som om de var brolagte, og de var meget sodede, det kunde tyde paa, at der paa Stedet havde fundet Forbrændinger Sted. Maaske havde de brændt de døde der paa Stedet. Samtidig fandt vi i Udkanten af Højen tre Sten, som kunde ses at være sat med Menneskehænder, formodentlig Randsten. Hver af Stenene var saa store, at et Par Heste lige kunde trække en ad Gangen.

Broncealderhøjen paa Valby Mark. Lige inden for Aaen, som er Skellinjen imellem min Mark og Store Valby Mark, har der været en Bronzealderhøj. Den blev sløjfet i Midten af Halvfjerdsene i det forrige Aarhundrede. Ved Rydningen stødte man paa 21 Urner, som stod i en Halvcirkel i den sydlige Side af Højen, fra Sydøst til Nordvest. I Urnerne fandtes der Rester af brændte Ben og Kul, forskellige Broncesager, saasom Bronzeknive og Bronzeknapper med Udgraveringer paa, samt en Niptang af Bronze med Udgraveringer paa Siderne. Den var endnu saa godt bevaret, at den kunde trække et Haar paa Haanden op med Rode; jeg har selv prøvet det paa min Haand. Alle disse Bronceting var sat paa Enden ned i Urnerne; og disse var dækkede med en flad Sten; men Fundet blev skødesløst behandlet. Manden, som ejede Højen, tog sig ikke noget af det. Ingen af Urnerne kom hele op, og meget af det, som Urnerne indeholdt, blev som Fyld kørt bort. Jeg mindes endnu, hvorledes det gik til, da Karlen stødte paa den første Urne. Jeg, som var ganske ungt Menneske, og min Broder gik lidt derfra paa vor Mark og grov Dræningsgrøfter. Da Karlen stødte paa den første Urne, sagde han til Drengen: „Det taler vi ikke noget om.“ Jeg hørte godt, hvad han sagde. Vi laa gerne sammen og spiste vor Mellemmad, og da vi saa kom over til dem, sagde jeg til Karlen: „Hvad var

det, I ikke skulde snakke om?" Og saa maatte han jo ud med det, at de havde fundet en Urne.

Stenen paa Kirkerup Mark. Den gamle Jens Pedersen, i daglig Tale kaldet Jens Jyde, som boede paa Kirkerup Mark, har fortalt mig, at da han i Tyverne i forrige Aarhundrede kom til Kirkerup, stod der en stor Sten paa Søgaaards Mark, paa Bakken noget Øst for nu Hans Frederiksens Hus, og lidt fra Skellet til Gundsøllille Mark. Paa denne Sten, der er 2 Alen 6 Tom. bred, 1 Alen 14 Tom. høj og ca 18 Tom. tyk, er indhugget Bogstaverne T. K. S. og Frederik den Femtes Navnetræk med en Krone oven over og Aarstallet 1763. Jens sagde, at Folk havde fortalt ham, at det var en Vildtbanesten, og at der her fra og i en Linie til Vallensbæk med Mellemrum skulde have staaet saadanne Sten, og at alt det, som laa Nord for denne Linie, „det var hele Nordsjælland“, var Kongens Vildtbane, og ingen maatte paa dette Omraade drive Jagt. Da Søgaaards Mark blev ryddet for Sten, blev denne ogsaa taget med; den blev saa sat i Skellet i Stengærdet ved Skolelodden. Jeg har selv set den der. For nogle Aar siden ryddede Kommunen Gærdet, det blev slaaet i Stykker til Skærver. Men ved et Tilfælde kom P. C. Sivertsen, Kirkerup, der forbi; han saa Stenen, købte den og satte den paa Gaden hjemme foran sin Gaard. Men i 1920 maatte den vige Pladsen for Genforeningsstenen, som blev sat der. Nu staar Stenen ved det nordvestre Hjørne af J. P. Olsens Have, paa den modsatte Side af Gaden nordøst for Kirken.

Om Slaget den 2. April 1801. Min Farfader, Nilaus Larsen, var med i Slaget paa Rheden 1801. Han blev udkommanderet til at være paa et af Blokskibene, „som laa fast“. Hvergang Englænderne sejlede forbi et Blokskib, fik dette det glatte Lag. Vore Kanoner blev derfor snart bragt til Tavshed. Paa det Skib, min Farfader var, blev der kun syv Mand tilbage, som ikke var saaret eller dræbt, og iblandt disse syv var han. Dette er, hvad min Fader har meddelt mig om Slaget.

Min Farfaders Afskedspas, som er i mit Eje, lyder saaledes: 14. Lægd, Løbenummer 21. Foreviseren, Nilaus Larsen, født udi Gundsøllille, Gundsømagle Sogn, Roskilde Amt, nu 28 Aar gammel, 63 Tommer høj, blunt af Øjne, sort af Haar, stærk

af Skuldre, stærk af Been, der har tjent 7 Aar som Land-Rekrut ved Kongl. Norske Liv-Regiment, og afgik Sessionen 1806 som overkomplæt, meddeles herved hans Afskedspas, hvorefter han kan opholde sig paa hvad Sted i Landet han lyster. Landmilicesessionen for Roskilde Amt, den 24. Februar 1807.

Det er underskrevet med to næsten ulæselige Navne, noget som i Lighed med et Navn som Hunlbech, det andet Navn noget ulæseligt Tøjeri. Paa hans Afskedspas staar Gundsø-magle Sogn, men det maa være en Fejlskrivning, for naar min Farfader er født i Gundsøllille, saa skulde der staa Kirkerup Sogn.

Dengang Englænderne var i Gundsøllille. I Aaret 1807, da Englænderne belejrede København, havde Gundsøllille Besøg af dem. Min Svigermoder, Karen Christensdatter, har fortalt mig, hvad hendes Moster, Else Frederiksdatter, har meddelt hende derom. Min Svigermoder havde nemlig sit Hjem i Mosterens Gaard fra sit syvende Aar. En Dag kom tre engelske Ryttere ridende ind i Byen og red ind i den Gaard, hvor hendes Moster boede. Den ene af Rytterne steg af Hesten og gik hen imod Indgangsdøren; da han kom til den, trak han Sabelen og huggede tre kraftige Hug i Dørstolpen; det var vel for at bevise, at her havde han Magten. Min Svigermoder har set disse tre Hug; de sad der til sidst i Tredserne i forrige Aarhundrede. Rytteren gik nu ind i Stuen og gav Tegn til Konen om at følge med. Han gik op i „Kamset“, „Øverststuen“, pegede med Sabelen paa en Klædeskiste og sagde noget, der i hendes Øre lød som: besser, besser. Da hun mente, det var Nøglerne til Kisten, han vilde have, gik hun ind i Stuen og tog dem ned fra deres Plads paa den indvendige Side i Himmelsengen; derefter gik hun ind og lukkede Kisten op. Englænderen tog saa tre Skjorter og gik ud til sine Kammerater med dem. Derefter besteg han Hesten og red ud af Gaarden og bort fra Byen. Den Gaard, hvor dette foregik i, er Matr. Nr. 7, hvis nuværende Ejer er Holger Larsen.

Mindekransen. Da Krigen var sluttet i 1851, syede de unge Piger Mindekranse, som blev sat i Glas og Ramme og ophængt i de Hjem, som havde haft nogen med i Krigen. Min Moder har

syet en saadan Krans til hendes Broder, han var nemlig med i Krigen, bl. a. var han med i Istedslaget. Denne Krans er i mit Eje.

Mormonernes Daab i Vadestedet. I Vadestedet ved Broen til Store Valby har Mormonerne foretaget en Daab, der skal være foregaaet i Midten af det forrige Aarhundrede, og min Fader har set, hvorledes det gik til. Saa vidt jeg erindrer, fortalte han, at de, der skulde døbes, næsten nøgne, kun iført meget lidt Tøj, maatte dykke ned i Aaen.

En gammel Sang til Hørrens Pris, som min Svigermoder har fortalt mig, lød saaledes:

Jeg rank og smal om Livet er,
 en smuk Person jeg fører.
 Jeg bliver elsket af enhver,
 naar de mit Rygte hører.
 Jeg kører ofte i gylden Karet
 og ogsaa sidder paa Trone.
 Saa hakker og makker de mig saa smaa,
 tilsidst jeg for Lov og Ret skal staa.

Vand fra „Klarestøv“ som Øjenvand. Jens Pedersen eller Jens Jyde har ogsaa fortalt mig en lille sandfærdig Historie. Han var i sine yngre Dage Hønse- og Gærkræmmer. I den Tid bryggede Bønderne selv deres Øl, og saa blev der jo nogen Gær til Rest, den gik saa Jens og samlede sammen. Naar han saa havde faaet samlet et Læs af Høns og Gær, kørte han med det til København. Jens havde en Nabo, som hed Hans Breiner. Han havde faaet daarlige Øjne. En Dag, da Jens skulde til København, kom han ned med en lille Flaske og bad Jens om at købe noget Øjenvand. Ja, det skulde han nok; men hvem, der glemte at købe Øjenvand, det var Jens Pedersen. Han huskede det først paa Hjemvejen, og nu var gode Raad dyre, komme hjem uden Øjenvand vilde han ikke være bekendt. Men saa kom han til at tænke paa, at han kom forbi Klarestøv, et Vandsted Nordøst for Byen, og at der dér var saadan noget dejlig klart Vand. Da han kom til Klarestøv, gik han hen og skyllede Flasken godt og kom saa Vand i den. Dagen efter kom hans Nabo og spurgte, om han havde faaet købt noget

Øjenvand. Jo, det havde han. Og hvad det havde kostet? Det havde kostet 2 Skilling. Og Jens føjede saa til, da han fortalte mig Historien, jeg kunde jo ikke andet end tage Betaling, for man faar jo ikke noget gratis hos Apotekeren. Da der var gaaet nogle Dage, traf Jens paa Hans Breiner. Hvorledes gaar det med Øjnene, spurgte Jens, har det hjulpet noget? Jo, Øjnene er snart helt kommet sig, svarede Hans Breiner. Naar Jens fortalte denne Historie, morede han sig over, at der var saadan lægende Kraft i Klarestøvs Vand. Nu ved Folk altsaa, hvor der er et godt Middel at faa for daarlige Øjne, forudsat at Vandet har samme lægende Kraft nu, som da Jens Peder- sen hentede Vand fra Klarestøv.

En streng Vinter. Min Mormoder, der var født i Aagerup, har fortalt mig, at i hendes Barndom, sidst i Halvfemserne i det 18. Aarhundrede, var det en meget streng Vinter med megen Sne og haard Frost. Sneen laa højt op over Husene flere Steder. I Nabogaarden gik de over Tagrygningen ned i Gaarden, og hun, tilligemed de andre Børn i Byen, kørte i Slæde fra Rygningen og ned paa Jorden. Som Følge af denne strenge Vinter blev der stor Vandmangel i Aagerup By. Der var den Gang ingen Brønde i Byen, de havde kun Gadekæret og en Park, „Lergraven“, men disse var bundfrosne. Nord for Byen paa Kildebjerggaards Mark var der nok en Kilde, den var ellers aldrig tilfrossen eller tilføget med Sne, men i det Aar var den det. Beboerne i Aagerup maatte derfor drive Kreaturerne til Søen ved Kirkerup, ca. en halv Mil fra Aagerup, og det Vand, som de brugte i Husholdningen, maatte de tøj af Sneen.

Gundsøllille i 1799 og i 1925. I 1799 var der 22 Hjem i Gundsøllille By og ingen Udflyttere. I 1925 var der 47 Hjem, deraf er de 14 Udflyttere. I 1799 var der 11 Fæstebønder og 11 Husmænd og Haandværkere, som ikke havde Jord, blandt disse var der en Smed, en Hugger og en Væver. I 1925 var der 19 Jordbrugere, foruden Jordbruget til Møllen, deraf 12 Gaarde, 4 Parcelsteder, 3 Huse med Jord til, og saa er der en Parcel paa ca. 8 Tdr. Land og en paa 31 Tdr. Land, som bliver dyrket af to Mænd fra Nabobyerne. Af Haandværkere var der i 1925 1 Smed, 2 Tømrere, 1 Skomager, 1 Skrædder, 1 Murer, 1 Barber, desuden et Maskinværksted. Af andre Virksom-

heder var der en Brugsforening, opr. 1887 (Bygn. opført samme Aar), et Vaskeri og Strygeri, en Mølle og Bageri, opført 1861, en Cigarforretning, et Mejeri, en Manufakturforretning og Systue. Et Forsamlingshus er opført 1890. Resten af Hjemmene er Huse med Haver til. I 1901 fik Byen Vandværk. I 1922 Elektricitet.

En Genforeningssten staar midt i Byen; den er taget fra en Dysse paa Taagerup Mark den 10. Juni 1921 og samme Dag sat paa den Plads, hvor den nu staar. Søndag den 10. Juli samme Aar blev den afsløret i Overværelse af Byens og nogle af Nabobyernes Folk. Efter Afsløringen gik hele Følget til Forsamlingshuset, hvor der blev holdt flere Taler for Sønderjylland og for den Kamp, Sønderjyderne havde ført for Danskhedens Bevarelse imod Fremmedherredømmet. Byens Beboere har bekostet Stenens Rejsning.